

Hacer GÖK UĞUR¹
Orcid : 0000-0002-0371-0556

Aslıhan ÇATIKER¹
Orcid : 0000-0001-8102-6795

¹Ordu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi,
Hemşirelik Bölümü, Ordu

Sorumlu Yazar (Correspondence Author):
Hacer GÖK UĞUR
hacer32@gmail.com

Anahtar Sözcükler:

Evde bakım, bakım verici, bakım stresi.

Key Words:

Home care, caregiver, caregiver stress.

Evde Bakım Hastalarının Bakım Vericilerindeki Stres Düzeyi ve Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi

Determination of Stress Levels in Caregivers of Home Health Care Patients and the Factors Influencing These Levels

Alınış (Received): 11.04.2019

Kabul Tarihi (Accepted): 21.10.2019

ÖZ

Amaç: Bu çalışma evde bakım hastalarının bakım vericilerindeki stres düzeyini ve etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Yöntem: Araştırma tanımlayıcı olarak 1-30 Ekim 2017 tarihleri arasında bir Eğitim-Araştırma Hastanesi'nin evde sağlık hizmetlerine kayıtlı hastaların bakım vericileri üzerinde yürütülmüştür. Araştırmanın evrenini il merkezinde yaşayan 410 hasta bakım vericisi, örneklemi ise araştırma kriterlerine uyan 223 hasta bakım vericisi oluşturmuştur. Araştırmaya başlamadan önce kurum izni, etik kurul onayı ve bakım vericilerden sözel onam alınmıştır. Araştırmanın verileri ev ziyareti yapılarak yüz yüze görüşme tekniği ile toplanmıştır. Verilerin toplanmasında "Hasta ve Bakım Verici Tanıtım Formu", "Katz Günlük Yaşam Aktivitelerinde Bağımsızlık İndeksi" ve "Bakım Veren Stres Ölçeği" kullanılmıştır. Veriler SPSS 20.0 istatistik paket programında tanımlayıcı istatistikler, korelasyon testi, t testi ve varyans analizi kullanılarak değerlendirilmiştir.

Bulgular: Araştırma kapsamındaki bakım vericilerin yaş ortalaması 53.76±13.99 olup, %86.1'inin kadın, %84.8'inin evli, %48.9'unun ilköğretim mezunu ve %29.1'inin hastanın gelini olduğu belirlenmiştir. Bakım vericilerin stres ölçeği puan ortalamalarının 5.12±3.35 ile orta düzeyde olduğu bulunmuştur. Bakım vericilerin kronik hastalığı olma durumu ile bakım stresi ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir (p<0.05). Hastaların cinsiyeti ve günlük yaşam aktiviteleri ölçeği puan ortalamaları ile bakım vericilerin bakım stresi ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (p<0.05).

Sonuç: Bu çalışmada evde bakım veren bakım vericilerin bakım stresinin orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte kronik hastalığı olan bakım vericilerin bakım stresinin yüksek olduğu ve erkek hastaların ve yatağa bağımlılığı yüksek olan hastaların bakım vericilerinin bakım stresinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu sonuçlar doğrultusunda; evde bakım veren bakım vericilerin bakım stresini etkileyen faktörlere yönelik destek verilmesi hem hastaların hem de bakım vericilerin yaşam kalitesi açısından önemlidir.

ABSTRACT

Objective: This study was conducted to find out the stress levels in caregivers of home health care patients and the factors influencing these levels.

Methods: This descriptive study was conducted on the caregivers of patients recorded to home health care services of a research and training hospital between 1 and 30 October 2017. The universe of the study consisted of 410 caregivers living in the city Centre, while the sample consisted of 223 caregivers who met the research criteria. Before starting the study, permission was taken from the institution, approval was taken from the ethical board and verbal consent was taken from the caregivers. The data of the study were obtained with face to face interviews during home visits. "Patient and Caregiver Information Form", "Katz Index of Independence in Activities of Daily Living" and "Caregiver Stress Scale" were used in data collection. The data were assessed with SPSS 20.0 statistical program by using descriptive statistics, correlation test, t test and variance analysis.

Results: It was found that average age of the caregivers within the scope of the study was 53.76±13.99, 86.1% were female, 84.8% were married, 48.9% were primary school graduates and 29.1% were the patient's daughter-in-law. Caregivers' stress scale average score was found to be in moderate levels with an average of 5.12±3.35. Statistically significant association was found between caregivers' state of having chronic disease and their caregiver stress scale average scores (p<0.05). Statistically significant association was found between patients' genders and their daily living activities scale average scores and caregivers' stress scale average scores (p<0.05).

Conclusion: In this study, caregivers providing home care were found to have moderate level of caregiver stress. However, it was also found that caregivers with a chronic disease had high caregiver stress and caregivers of male patients and patients confined to bed were found to have higher caregiver stress. In parallel with these results, giving support for the factors influencing caregiver stress of caregivers providing home care is important in terms of the life quality of both patients and caregivers.

Kaynak Gösterimi: Gök Uğur, H. ve Çatiker, A. (2019). Evde Bakım Hastalarının Bakım Vericilerindeki Stres Düzeyi ve Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi, EGE HFD., 35 (3):115-122

How to cite: Gök Uğur, H. and Çatiker, A. (2019). Determination of Stress Levels in Caregivers of Home Health Care Patients and the Factors Influencing These Levels, EGE HFD., 35 (3):115-122

GİRİŞ

Evde bakım; koruyucu, tedavi ve rehabilite edici sağlık hizmetlerinin birey ve aileye yaşadığı ortamda sunulmasıdır (Sayan 2004). Evde bakım sürecinde hastayla birlikte bakım vericilerde hastalık sürecine katılmaktadırlar. Bakım vericiler ev ortamında hastalara fiziksel, emosyonel ve maddi destek vermektedirler. Bu destekler bakım vericilerde kişisel gelişim, yakın ilişkilerin gelişmesi, doyum sağlama, sosyal destek alma ve kendine saygı duyma gibi olumlu özellikleri sağlamanın yanında pek çok güçlüğün de yaşanmasına yol açmaktadır (Toseland ve ark. 2001). Bakım vericilerin bakıma bağlı olarak fiziksel, ruhsal ve sosyal alanlarda sorun yaşadığı belirtilmektedir (Yıldız ve ark. 2016). Bakım sırasında yaşanan bedensel ve ruhsal gerilime bağlı olarak bakım vericiler fiziksel, biyokimyasal ya da duygusal sorunlar nedeniyle bakım stresi yaşamaktadırlar (Ekwall ve Hallberg 2007). Bakım vericilerin özellikle beklenmedik bir şekilde meydana gelen olaylar, önemli şeyleri kontrol edememe ve bir şeylerin yolunda gitmemesi gibi nedenlerle bakım stresi yaşadığı belirtilmektedir (Rafiq ve Sadiq 2019).

Bakım vericilerin primer ve sekonder olmak üzere iki şekilde stres yaşadığı, primer stresin hasta bireyin fiziksel bakımının sağlanmasında yaşanan sorunlardan, sekonder stresin ise hasta bireyin bakımını sağlama dışında strese neden olan ekonomik yetersizlikler, aile üyeleriyle çatışma, iş kaybı ve sosyal aktivitelerde azalma gibi nedenlerden kaynaklandığı belirtilmektedir (Parks ve Novielli 2000). Yaşanılan bu stresörler bakım vericide gerginliğe, sıkıntıya neden olmakta, bireyin dolayısıyla ailenin yaşam kalitesini etkilemektedir (Khan et al. 2007, Rafiq ve Sadiq 2019). Bununla birlikte bakım vericilerin yaşadığı anksiyete, depresyon, uyku düzensizliği, diyabet, ülser, fiziksel zayıflık, anemi, hipertansiyon, kardiyovasküler hastalıklar, bağışıklık sisteminde zayıflık, kilo kaybı ve baş ağrısı gibi sorunların bakım stresini etkilediği belirtilmektedir (Cora ve ark. 2012). Günümüzde evde bakım ihtiyacının artmasıyla birlikte bakım vericilerde bakım stresinin giderek arttığı ve bakım vericilerin sağlık profesyonelleri tarafından özel olarak ele alınması gerektiği vurgulanmaktadır (Torti ve ark. 2004, Partlak Günüşen 2017). Bu kapsamda özellikle evde bakım veren bakım vericilerin hemşireler tarafından ele alınarak değerlendirilmesi ve desteklenmesi hem bakım vericilerin hem de hastaların yaşam kalitesi açısından önemlidir (Almborg ve ark. 2009, Aksu ve Fadiloğlu 2013). Bu çalışma evde bakım hastalarının bakım vericilerindeki stres düzeyini ve etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Araştırma Soruları

1. Evde bakım hastalarının bakım vericilerindeki stres düzeyi nasıldır?
2. Bakım vericilerin sosyo-demografik özellikleri bakım stresini etkiler mi?
3. Hastaların sosyo-demografik özellikleri bakım vericilerin bakım stresini etkiler mi?

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırma tanımlayıcı olarak 1-30 Ekim 2017 tarihleri arasında bir eğitim-araştırma hastanesinin evde sağlık hizmetlerine kayıtlı hastaların bakım vericileri üzerinde yürütülmüştür. Araştırmanın evrenini evde sağlık hizmetlerine kayıtlı 410 hasta bakım vericisi oluşturmuştur. Araştırmada herhangi bir örnekleme yöntemine başvurulmamış olup, evrenin tümü araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Araştırma kriterlerine uyan 223 bakım verici ile çalışma tamamlanmıştır.

Araştırmaya alınma kriterleri;

- Evde sağlık hizmetlerine kayıtlı hastası olan,
- Hastasının yaşı 65 ve üstü olan,
- İl merkezinde yaşayan,
- Hasta bakımından primer sorumlu olan,
- İletişim ve işbirliğine açık olan ve
- Çalışmaya gönüllü katılmak isteyen bakım vericiler çalışmaya dâhil edilmiştir.

Araştırmada dışlanma kriterleri;

- Dil engeli olan yabancı bakım vericiler,
- Çalışmanın uygulandığı dönemde adreste bulunamayanlar ve
- Çalışmanın uygulandığı dönemde hastası vefat etmiş olan bakım vericiler çalışmaya dâhil edilmemiştir.

Araştırmada farklı yaş grubundaki hastaların bakım vericilerinde bakım stresinin farklılık gösterebileceği düşünüldüğü için hastasının yaşı 65 ve üstü olan bakım vericiler çalışmaya dâhil edilmiştir. Araştırmanın uygulandığı dönemde evde bulunamayan (11), hastası 65 yaş altı olan (87), hastası vefat eden (30), adres değişikliği yapan (15), dil engeli olan (18), il merkezinde yaşamayan (14) ve araştırmaya katılmayı istemeyen (12) toplam 187 bakım verici araştırmaya alınmamıştır. Araştırmaya başlamadan önce Ordu İli Kamu Hastaneler Birliğinden yazılı izin, Ordu Üniversitesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulundan Onay (26.10.2017/128) ve araştırmaya katılan bakım vericilerden sözel onam alınmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri “Hasta ve Bakım Verici Tanıtım Formu”, “Katz Günlük Yaşam Aktivitelerinde Bağımsızlık İndeksi” ve “Bakım Veren Stres Ölçeği” ile toplanmıştır.

Hasta ve Bakım Verici Tanıtım Formu

Bu form literatür doğrultusunda araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur ([Desbiens ve ark. 2001](#), [Tuna Malak ve Dicle 2008](#), [Ansari & Qureshi 2013](#), [Darlami ve ark. 2015](#), [Öztürk Kaynar ve Vural 2018](#)). Formun birinci bölümünde; bakım vericilerin sosyo-demografik özelliklerini belirleyen (yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, çalışma durumu, sosyal güvence, gelir düzeyi, aile tipi, ailedeki kişi sayısı, yakınlık derecesi, bakım süresi, bakımda destek alma ve destek olan kişiler) 13 soru yer almıştır. İkinci bölümünde; bakım vericilerin kronik hastalık durumlarını belirleyen (kronik hastalık varlığı ve kronik hastalık türü) 2 soru yer almıştır. Üçüncü bölümde ise, hastaların sosyo-demografik özelliklerini belirleyen (yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, sosyal güvence ve hastalık türü) 6 soru yer almıştır. Form toplam 21 sorudan oluşmuştur.

Katz Günlük Yaşam Aktivitelerinde Bağımsızlık İndeksi

Katz (1983) tarafından geliştirilen ve Türkçe’ye Arık ve arkadaşları (2015) tarafından uyarlanan ölçek yıkanma, giyinme, tuvalete gitme, yer değiştirme, mesane ve barsak kontrolü, beslenme alt başlıklarını içeren bir ölçektir. Her bir aktivite için bağımsızsa “1” ya da bağımlı ise “0” puan verilir. Alınan en yüksek puan “6” bağımlılık durumunun olmadığını, “4” orta düzeyde yetersizlik olduğunu, “2” puan ve altı ise güçlü bir bağımlılık düzeyi olduğunu ifade etmektedir.

Bakım Veren Stres Ölçeği

Ölçek bakım vericilerin subjektif bakım yükünü ölçmek ve bakım konusunda kaygıları olan aileleri hızla saptamak için Robinson (1983) tarafından geliştirilmiştir. Türkçe uyarlaması Uğur tarafından yapılmıştır ([Uğur 2006](#)). Ölçeğin güvenilirlik katsayısı 0.77 olarak bulunmuştur. Ölçek 13 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin puanlaması 0-1 arasındadır. Puanlamada 7’nin üstü subjektif olarak bakım yükünü göstermektedir. Bu çalışmada ölçeğin Cronbach alfası 0.816 bulunmuştur.

Verilerin Toplanması

Veriler araştırmacılar tarafından ev ziyareti yapılarak, bakım vericilerle yüz yüze görüşme tekniği kullanılarak yaklaşık 30 dakikada toplanmıştır.

Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırmanın verileri SPSS (Statistical Package for Social Sciences) 20.0 paket programında değerlendirilmiştir. Verilerin normal dağılıma uygun olup olmadığını belirlemek için Kolmogorow-Smirnov testi yapılmıştır. Veriler normal dağılım gösterdiği için parametrik testler kullanılmıştır. Verilerin analizinde hasta ve bakım vericilerin sosyo-demografik özelliklerini belirlemek için tanımlayıcı istatistikler, hastaların ve bakım vericilerin sosyo-demografik özellikleri ile Bakım Stresi Ölçeğini karşılaştırmada t testi, varyans analizi ve korelasyon testi kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi 0.05 alınmıştır.

BULGULAR

Araştırmada bakım vericilerin yaş ortalaması 53.76±13.99 (Min:22;Max:98) olup, %86.1’inin kadın, %84.8’inin evli, %48.9’unun ilköğretim mezunu, %90.1’inin çalışmadığı, %68.2’sinin gelir düzeyinin orta olduğu, %62.3’ünün çekirdek aile yapısında olduğu, %29.1’inin hastanın gelini olduğu, ortalama 7.99±8.07 (Min:1;Max:40) yıldır hastaya bakım verdikleri, %68.6’sının bakımda destek aldığı ve bakımda destek alanların %81.8’inin aile üyeleri tarafından desteklendiği belirlenmiştir. Bakım vericilerin %44.8’inin kronik hastalığının olduğu ve %31.4’ünün hipertansiyon hastası olduğu belirlenmiştir. Bakım vericilerin Bakım Veren Stres Ölçeği puan ortalaması 5.12±3.35 (Min:0; Max:13) bulunmuştur (Tablo 1).

Araştırma kapsamındaki hastaların yaş ortalaması 80.13±9.96 (Min:65;Max:99) olup, %69.1’inin kadın, %45.3’ünün evli, %51.1’inin okur-yazar olmadığı, %89.7’sinin sosyal güvencesinin olduğu, %78’inin kronik hastalığının olduğu, %55.6’sının hipertansiyon hastası olduğu ve yatağa bağımlılık puan ortalamalarının 2.01±2.18 (Min:0;Max:6) olduğu belirlenmiştir (Tablo 2).

Bakım vericilerin tanıtıcı özellikleri ile bakım verenlerin stres ölçeği puan ortalamaları karşılaştırıldığında; bakım vericilerin tanıtıcı özelliklerinin istatistiksel olarak stres düzeyini etkilemediği (p>0.05) bununla birlikte bakım vericilerin kronik hastalık varlığının stres düzeyini etkilediği bulunmuştur (p<0.05). Kronik hastalığı olan bakım vericilerin stres düzeyinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Tablo 3).

Hastaların tanıtıcı özellikleri ile bakım vericilerin stres ölçeği puan ortalamaları karşılaştırıldığında; hastaların yaşının, medeni durumunun, eğitim durumunun ve sosyal güvence varlığının istatistiksel olarak bakım vericilerin stres düzeyini etkilemediği

($p>0.05$), hastaların cinsiyeti ve günlük yaşam aktivitelerindeki bağımlılık düzeyinin bakım vericilerin stres düzeyini etkilediği bulunmuştur ($p<0.05$). Erkek olan hastaların ve günlük yaşam aktivitelerinde bağımlılık düzeyi yüksek olan hastaların bakım vericilerinin stres düzeyinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Tablo 4).

Tablo 1. Bakım Vericilerin Tanıtıcı Özelliklerinin Dağılımı

Tanıtıcı Özellikler		n	%
Yaş		53.76±13.99 (Min:22; Max:98)	
Cinsiyet	Kadın	192	86.1
	Erkek	31	13.9
Medeni durum	Evli	189	84.8
	Bekâr	15	6.7
	Dul/Boşanmış	19	8.5
Eğitim durumu	Okur-yazar değil	21	9.4
	Okur-yazar	21	9.4
	İlkokul	109	48.9
	Ortaokul	21	9.4
	Lise	39	17.5
	Üniversite	12	5.4
Çalışma durumu	Çalışıyor	22	9.9
	Çalışmıyor	201	90.1
Sosyal güvence	Yok	27	12.1
	Var	196	87.9
Gelir düzeyi	İyi	39	17.5
	Orta	152	68.2
	Kötü	32	14.3
Aile tipi	Geniş aile	84	37.7
	Çekirdek aile	139	62.3
Ailedeki kişi sayısı		3.57±1.52 (Min:1;Max:10)	
Yakınlık derecesi	Eşi	47	21.1
	Kızı	53	23.8
	Oğlu	21	9.4
	Gelini	65	29.1
	Kardeşi	5	2.2
	Bakıcısı	20	9.0
	Diğer	12	5.4
Bakım süresi yıl ortalaması		7.99±8.07 (Min:1; Max:40)	
Bakımda destek alma	Evet	153	68.6
	Hayır	70	31.4
Bakımda destek olanlar	Aile üyeleri	125	81.8
	Akrabalar	12	7.8
	Bakıcı	8	5.2
	Diğer	8	5.2
Kronik Hastalık Varlığı	Evet	100	44.8
	Hayır	123	55.2
Kronik Hastalık Türü	Diyabet	22	9.9
	HT	70	31.4
	Kalp hastalığı	13	5.8
	KOAH/Astım	8	3.6
	Mide barsak hastalığı	12	5.4
	Romatizmal hastalık	16	7.2
	Ruhsal hastalık	22	9.9
	Bel fıtığı	7	3.1
	Guatr	11	4.9
	Diğer (Karaciğer. Safra kesesi. Böbrek hast. Kanser)	12	5.4
Bakım Veren Stres Ölçeği		5.12±3.35 (Min:0; Max:13)	

Tablo 2.Hastaların Tanıtıcı Özelliklerinin Dağılımı

Tanıtıcı Özellikler		N	%
Yaş		80.13±9.96 (Min:65:Max:99)	
Cinsiyet	Kadın	154	69.1
	Erkek	69	30.9
Medeni durum	Evli	101	45.3
	Bekâr	15	6.7
	Dul/Boşanmış	107	48.0
Eğitim durumu	Okur-yazar değil	114	51.1
	Okur-yazar	27	12.1
	İlkokul	59	26.5
	Ortaokul	8	3.6
	Lise	9	4.0
	Üniversite	6	2.7
Sosyal güvence	Yok	23	10.3
	Var	200	89.7
Hastalık türü	Diyabet	49	22.0
	Hipertansiyon	124	55.6
	Kalp hastalığı	58	26.0
	KOAH/Astım	47	21.1
	Böbrek hastalığı	7	3.1
	Kanser	11	4.9
	Eklemler Hastalıkları (Romatoid artrit, osteoartrit vb.)	19	8.5
	İnme	66	29.6
	Alzheimer/Demens	82	35.9
	Diğer (MS, Osteoporoz, Parkinson vb.)	9	4.0
Katz Günlük Yaşam Aktivitelerinde Bağımsızlık İndeksi		2.01±2.18 (Min:0; Max:6)	

Tablo 3. Bakım Vericilerin Tanıtıcı Özellikleri İle Bakım Veren Stres Ölçeği Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Bakım verici tanıtıcı özellikler		X±SS	Test	P değeri
Yaş		53.76±13.99 (Min:22;Max:98)	r=0.021	0.758
Cinsiyet	Kız	5.17±3.47	t=0.505	0.614
	Erkek	4.84±2.46		
Medeni durum	Evli	5.23±3.36	F=2.162	0.118
	Bekâr	3.40±2.53		
	Dul/Boşanmış	5.37±3.55		
Eğitim durumu	Okur-yazar değil	6.29±3.44	F=1.972	0.084
	Okur-yazar	3.86±2.59		
	İlkokul	5.29±3.38		
	Ortaokul	4.14±3.10		
	Lise	5.56±3.49		
	Üniversite	4.00±3.33		
Çalışma durumu	Çalışıyor	4.05±2.98	t=-1.593	0.113
	Çalışmıyor	5.24±3.37		
Sosyal güvence	Yok	4.70±3.28	t=-0.690	0.491
	Var	5.18±3.36		
Gelir düzeyi	İyi	5.05±3.26	F=1.162	0.315
	Orta	5.05±3.26		
	Kötü	5.91±3.45		
Aile tipi	Geniş aile	5.23±3.22	t=0.364	0.716
	Çekirdek aile	5.06±3.43		
Ailedeki kişi sayısı		3.57±1.52 (Min:1;Max:10)	r=-0.078	0.247
Yakınlık derecesi	Eşi	5.19±2.89	F=1.786	0.103
	Kızı	5.36±3.78		
	Oğlu	4.76±2.77		
	Gelini	5.45±3.44		
	Kardeşi	4.60±3.85		
	Bakıcısı	3.05±2.54		
	Diğer	6.33±3.65		
Bakım süresi yıl ortalaması		7.99±8.07 (Min:1;Max:40)	r=0.047	0.482
Bakımda destek alma	Evet	5.18±3.32	t=0.408	0.684
	Hayır	4.99±3.42		
Kronik hastalık varlığı	Evet	5.79±3.34	t=2.729	0.007
	Hayır	4.58±3.27		

Tablo 4.Hastaların Tanıtıcı Özellikleri İle Bakım Veren Stres Ölçeği Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Tanıtıcı Özellikler		X±SS	Test	P değeri
Yaş		80.13±9.96 (Min:65; Max:99)	r=0.073	0.280
Cinsiyet	Kadın	4.72±3.32	t=-2.705	0.007
	Erkek	6.01±3.26		
Medeni durum	Evli	5.24±3.39	F=1.050	0.352
	Bekâr	6.13±3.74		
	Dul/Boşanmış	4.87±3.25		
Eğitim durumu	Okur-yazar değil	5.11±3.44	F=0.748	0.588
	Okur-yazar	4.33±3.15		
	İlkokul	5.15±3.10		
	Ortaokul	5.63±3.38		
	Lise	6.67±2.69		
	Üniversite	5.67±5.57		
Sosyal güvence	Yok	5.13±3.53	t=0.014	0.989
	Var	5.12±3.33		
Katz Günlük Yaşam Aktivitelerinde Bağımsızlık İndeksi		2.01±2.18 (Min:0; Max:6)	r=-0.249	0.000

TARTIŞMA

Evde bakım hastalarının bakım vericilerindeki stres düzeyini ve etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla yapılan çalışmanın bulguları bu bölümde tartışılmıştır. Araştırmada bakım verenlerin stres ölçeği puan ortalamalarının 5.12±3.35 ile orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Literatürü incelediğimizde; Öztürk Kaynar ve Vural (2018) kolorektal kanserli hastaların bakım vericilerinde bakım stresinin düşük olduğunu, Desbiens ve arkadaşları (2001) yaşlı hastaların bakım vericilerinde ve Karaaslan (2013) kanserli hasta bakım vericilerinde bakım stresinin orta düzeyde olduğunu belirlemiştir. Diğer taraftan Yıldız ve arkadaşları (2016) kanserli hasta bakım vericilerinde, Lu ve Wykle (2007) demanslı hasta bakım vericilerinde ve Khan ve arkadaşları (2007) MS'li hasta bakım vericilerinde bakım stresinin yüksek olduğunu bulmuştur. Bizim çalışmamızda bakım stresinin orta düzeyde çıkmasında; çalışmanın evde sağlık hizmetlerine kayıtlı olan hastaların bakım vericileri üzerinde yapılmış olmasının, bakım verilen hasta gruplarının farklı tanılarda olmasının ve hastaların ev ortamında olması nedeniyle sağlık durumlarının genel olarak stabil olmasının etkili olduğu düşünülmektedir.

Araştırmada bakım vericilerin sosyo-demografik özellikleri bakım stresini etkilememiştir. Bununla birlikte literatürü incelediğimizde; Adelman ve arkadaşları (2014) cinsiyetin, eğitim düzeyinin, bakım alanla oturmanın, bakım süresinin ve gelir düzeyinin, Tuna Malak ve Dicle (2008) beyin tümörlü hastaların bakım vericilerinde çalışma durumunun, bakımda yardım almanın, hasta bakımında deneyimli olmanın ve güçsüzlük/çaresizlik hissetme durumlarının, Desbiens ve arkadaşları (2001) yaşlı hastaların bakım vericilerinde cinsiyetin ve bakım süresinin, Ansari ve Qureshi (2013) kanserli hasta bakım vericilerinde aile yapısının, Öztürk Kaynar ve Vural (2018) kolorektal kanserli hastaların bakım vericilerinde yaşın, eğitimin, yakınlık durumunun, gelirin, bakım verilen gün sayısının ve yardım alma durumunun, Darlami ve arkadaşları (2015) psikiyatri hastalarının bakım vericilerinde etnik yapı, eğitim durumu ve medeni durumun, Khan ve arkadaşları (2007) MS'li hasta bakım vericilerinde yaşın, Judd (2008) gelir düzeyinin ve Feldman ve arkadaşları (2002) ileri yaşta olan, çalışan ve sosyal desteği az olan bakım vericilerin bakımda daha çok zorlandığını belirtmiştir. Araştırmada bakım vericilerin sosyo-demografik özelliklerinin bakım stresini etkilememesinde; çalışmanın evde sağlık hizmetlerine kayıtlı farklı hastalık tanısına sahip hastaların bakım vericileri üzerinde yapılmış olmasının ve kültürümüzde bakım vericilerin hastasına bakım vermeyi bir zorunluluk olarak algılamasının etkili olduğu düşünülmektedir. Araştırmada bakım vericilerin diyabet, HT, kalp hastalığı, KOAH/astım, mide barsak hastalığı, romatizmal hastalık, ruhsal hastalık, bel fıtığı, guatr ve diğer (karaciğer, safra kesesi, böbrek hastalığı, kanser) sağlık sorunları yaşadıkları belirlenmiştir. Bununla birlikte araştırmada bakım vericilerin kronik hastalık varlığının bakım stresini etkilediği ve kronik hastalığı olan bakım vericilerin bakım stresinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Benzer şekilde Cora ve arkadaşları (2012) bakım vericilerin fiziksel ve psikolojik sağlık sorunlarının, Darlami ve arkadaşları (2015) bakım vericilerin hastalık durumlarının ve hastalık türlerinin, Desbiens ve arkadaşları (2001) ve Langman (2016) bakım vericilerin sağlık sorunlarının, Lu ve Wykle (2007) bakım vericilerin fiziksel sağlık sorunlarının özellikle depresyon yaşama durumlarının bakım stresini etkilediğini belirtmiştir. Bununla birlikte Koraltan (2017) evde bakım hastalarının bakım vericilerinin %57'sinin sağlık sorunu yaşadığını ve yaşanan sorunların kas iskelet sistemi rahatsızlığı, diyabet, kalp-damar ve diğer sağlık sorunları olduğunu ve Yıldız ve arkadaşları (2016) bakım vericilerin yorgunluk, iştahsızlık, uykusuzluk, ishal, kabızlık, idrar yapmada değişiklik, dikkat eksikliği, kişisel bakımı ihmal etme gibi fiziksel ve sürekli gülme ya da ağlama isteği, aşırı konuşma, hiç konuşmama, sıkıntı, güçsüzlük, korku, ümitsizlik, kişisel bakımı ihmal etme gibi psikolojik sorunlar yaşadıklarını ve yaşanan bu sorunların bakım stresini etkilediğini tespit etmiştir. Araştırmamızda bakım vericilerin kronik hastalık varlığının

bakım stresini etkilemesi sonucu literatürle uyumlu olup, araştırma grubumuzdaki bakım vericilerin yaş ortalamasının 53.76 ± 13.99 olması, yaşla birlikte bazı sağlık sorunlarının artması ve bakım vericilerin %44.8'inde kronik bir hastalığın olması nedeniyle bakım stresinin etkilendiği düşünülmektedir.

Araştırmada hastaların yaşı, medeni durumu, eğitim durumu ve sosyal güvence varlığının bakım stresini etkilemediği, hastaların cinsiyeti ile günlük yaşam aktivitelerindeki bağımlılık düzeyinin bakım stresini etkilediği belirlenmiştir. Erkek olan ve günlük yaşam aktivitelerinde bağımlılık düzeyi fazla olan hastaların bakım vericilerindeki stres düzeyi yüksek bulunmuştur. Benzer şekilde Mioshi ve arkadaşları (2009) demanslı hasta bakım vericilerinde hastanın günlük yaşam aktivitelerindeki bağımlılık düzeyinin bakım stresini etkilediğini belirtmiştir. Öztürk Kaynar ve Vural (2018) kolorektal kanserli hastaların yaşının, Ateş ve Bilgili (2013) omurilik yaralı hastaların bağımlılık durumu ve günlük bakım verme süresinin, Khan ve arkadaşları (2007) MS'li hastaların yaşının ve Schulz ve Sherwood (2008) bakım süresinin ve hastanın fonksiyonel ve bilişsel yeterlilik düzeyinin bakım vericilerin stres düzeyini etkilediğini bulmuştur. Diğer taraftan Desbiens ve arkadaşları (2001) ise, yaşlı hastaların bakım vericilerinde bakım stresini hastaların depresyon varlığının ve işitme problemlerinin etkilediğini belirtmiştir. Bizim çalışmamızda hastaların cinsiyetinin bakım stresini etkilemesinde, bakım vericilerin %86.1'inin kadın olmasının bununla birlikte hastaların sadece %21.1'inin eşi tarafından bakılmasının ve hastaların %52.9'unun gelini ve kızı tarafından bakılıyor olması nedeniyle karşı cins bakım vermenin bakım stresi oluşturduğu düşünülmektedir. Ayrıca araştırmamızda hastaların bağımlılık düzeyi arttıkça bakım gereksinimlerinin artmasına bağlı olarak bakım vericilerin bakım stresi artmış olabilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada evde bakım hastalarının bakım vericilerinde bakım stresinin orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bakım vericilerin sosyo-demografik özelliklerinin bakım stresini etkilemediği bununla birlikte bakım vericilerin kronik hastalık varlığının bakım stresini etkilediği ve kronik hastalığı olan bakım vericilerin bakım stresinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Hastaların cinsiyetinin ve bağımlılık düzeyinin bakım vericilerde bakım stresini etkilediği ve erkek hastaların ve bağımlılık düzeyi yüksek olan hastaların bakım vericilerinin bakım stresinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda; evde hasta bakımıyla ilgilenen bakım vericilerin kendi sağlık sorunlarına yönelik ve bağımlılık düzeyi yüksek olan hastaların bakımına yönelik desteklenmesi ve erkek olan hastaların hemcinsleri tarafından bakılması bakım stresi açısından önemli olabilir.

Çıkar Çatışması: Bu çalışmada yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Finansal Destek: Bu çalışma için herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

KAYNAKÇA

- Adelman RD, Tmanova LL, Delgado D & et al. Caregiver Burden a Clinical Review. JAMA 2014; 311(10): 1052-9.
- Aksu T, Fadıloğlu Ç. Solunum Sistemi Hastalığı Olan Bireylerin Evde Bakım Gereksinimi ve Yaşam Kalitesinin İncelenmesi. EGEHFD 2013; 29 (2):1-12.
- Almborg AH, Ulander K, Thulin A & et al. Understanding The Needs of Families Discharge Planning of Stroke Patients: The Relatives Perceptions of Participation. J Clin Nurs 2009; 18: 857-8.
- Ansari B, Qureshi SS. Stress and Coping in Caregivers of Cancer Patients. IJCRB 2013; 4(11): 558-63.
- Arik G, Varan HD, Yavuz BB & et al. Validation of Katz Index of Independence in Activities of Daily Living in Turkish Older Adults. Arch Gerontol Geriatr 2015; 61(3): 344-50.
- Ateş E, Bilgili N. Omurilik Yaralanmalı Bireye Bakım Verenlerde Stresle Baş Etme ve Sosyal Destek. HEMAR-G 2013; 15(3): 1-12.
- Cora A, Partinico M, Munafo M & et al. Health Risk Factors in Caregivers of Terminal Cancer Patients: A Pilot Study. Cancer Nurs 2012; 35 (1): 38-47.
- Darlamı K, Pannose R, Jose P. Caregiver's Stress of Psychiatric Patients. UCMS 2015; 3(10): 39-43.
- Desbiens NA, Mueller-Rizner N, Virnig B & et al. Stress in Caregivers of Hospitalized Oldest-Old Patients. J Gerontol 2001; 56(4): M231-5.

- Ekwall A, Hallberg I. The Association Between Caregiving Satisfaction, Difficulties and Coping Among Older Family Caregivers. *J Clin Nurs* 2007; 16: 832-44.
- Feldman FH, Waliser MN, Gould DA & et al. When The Caregivers Needs Care: The Plight of Vulnerable Caregivers. *Am J Public Health* 2002; 92(3): 409-13.
- Judd RG. The Stress of Caregiving: Factors Impacting Family Caregivers Following Entry of the Care Recipient into A Nursing Home. Doctor of Philosophy. Texas: The University of Texas at Arlington; 2008. 1-144.
- Karaaslan A. Kanserli Hastalara Bakım Veren Aile Üyelerinin Bakım Yükü ve Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2013. 1-95.
- Katz S. Assessing Self-Maintenance: Activities of Daily Living, Mobility, and Instrumental Activities of Daily Living. *J Am Geriatr Soc* 1983; 31: 721-7.
- Khan F, Pallant J, Brand C. Caregiver Strain and Factors Associated with Caregiver Self-Efficacy and Quality of Life in A Community Cohort with Multiple Sclerosis. *Disabil Rehabil* 2007; 29(16): 1241-50.
- Koraltan A. Eve Bağımlı Hastalara Bakım Verenlerin Genel Sağlık Algısı ile Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin Araştırılması. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Doğu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2017. 1-69.
- Langman N. Caregivers of Dementia Patients Mental Health Screening Support. *Clin Rev* 2016; 26(6): 42-9.
- Lu YFY, Wykle M. Relationships Between Caregiver Stress and Self-Care Behaviors in Response to Symptoms. *Clin Nurs Res* 2007; 16: 29-43.
- Mioishi E, Bristow M, Cook R & et al. Factors Underlying Caregiver Stress in Frontotemporal Dementia and Alzheimer's Disease. *Dement Geriatr Cogn Disord* 2009; 27: 76-81.
- Öztürk Kaynar Ö, Vural F. Assessment of The Caregiver Burden of Caregivers of Colorectal Cancer Patients. *Turk J Colorectal Dis* 2018; 28: 164-71.
- Parks SM, Novielli KD. A Practical Guide To Caring For Caregivers. *Am Fam Physician* 2000; 62: 2613-22.
- Partlak Günüşen N. Evde Hasta ve Bakım Verenlerin Psikososyal Bakımı. İçinde: Bahar Z, Beşer A, Editörler. *Evde Bakım*. İstanbul: Deren Matbaacılık; 2017: 152.
- Rafiq M, Sadiq R. Caregivers Stress and Quality of Life Among Female Family Members of Poly Drug Abusers. *RMJ* 2019; 44(1): 106-8.
- Robinson BC. Validation of A Caregiver Strain Index. *J Gerontol* 1983; 38(3): 344-8.
- Sayan A. Günümüzde Evde Bakım. Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi 2004; 7(3): 91-6.
- Schulz R, Sherwood PR. Physical and Mental Health Effects of Family Caregiving. *Am J Nurs* 2008; 108 (9): 23-7.
- Torti FM, Gwyther LP, Reed SD & et al. A Multinational Review of Recent Trends and Reports in Dementia Caregiver Burden. *Alzheimer Dis Assoc Disord* 2004; 18: 99-109.
- Toseland RW, Smith G, McCallion S. Familij Caregivers of The Frail Elderly. In: Guttenman A, Editör. *Handbook of Social Work Practice with Vulnerable and Resilient Population*. New York: Columbia University; 2001: 548-81.
- Tuna Malak A, Dicle A. Beyin Tümörlü Hastalarda Bakım Verenlerin Yükü ve Etkileyen Faktörler. *Türk Nöroşir Derg* 2008; 18(2): 118-21.
- Uğur Ö. Onkoloji Hastasına Bakım Verenlerin Bakım Yükünün İncelenmesi. Doktora Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2006. 1-77.
- Yıldız E, Dedeli Ö, Çınar Pakyüz S. Kanser Hastalarına Bakım Veren Aile Üyelerinin Bakım Yükü ve Yaşam Kalitesinin İncelenmesi. *HEAD* 2016; 13(3): 216-25.

